

KULTURUTSKOTTET**Utlåtande 7/1996 rd****Regeringens proposition 103/1996 rd***Till Statsutskottet*

Med stöd av 18 a § 3 mom. arbetsordningen för riksdagen har kulturutskottet beslutat avge utlåtande om regeringens proposition om statsbudgeten för 1997 (RP 103/1996 rd), som remitterades till statsutskottet för beredning den 17 september 1996.

Med anledning av ärendet har utskottet hört överdirektören Markku Linna, utvecklingschefen Hannele Salminen, ekonomiplaneringschefen Matti Väisänen, undervisningsrådet Jouko Könnölä, biträdande avdelningschefen Juha-ni Hakkarainen, biträdande avdelningschefen Heikki Mäenpää, kulturrådet Pekka Pekkonen och kultursekreteraren Kimmo Aaltonen vid undervisningsministeriet, länsskolrådet Helena Alhosaari vid länsstyrelsen i Lapplands län, utbildningschefen Kirsti Mäensivu från Rovaniemi stad, grundskoldirektören Ulla Liljeström från Tammerfors stad, rektorn Ritva Paulin från Åbo stad, generaldirektören Reijo Vihko vid Finlands Akademi, rektorn Aino Sallinen och dekanus Jorma Ekola vid Jyväskylän universitet, prorektor Arto Mustajoki vid Helsingfors universitet, biträdande direktören Jorma Taskinen vid fortbildningscentralen vid Tammerfors universitet, direktören Leena Nederström vid Utbildningsstyrelsen, rektorn Aulikki Kalalahti vid Alppilan yläaste, chefsplaneraren Esko-Olavi Seppälä vid Statens vetenskaps- och teknologiråd, direktören Matti Sinko vid Koulun tietotekniikkakeskus, direktören Olli Rätty vid Yrkesutbildningsförvaltningens utbildningscentral, direktören Liisa Löfman vid Heinola kurscentral, chefen för bildningsväsendet Matti Rasila vid Finlands Kommunförbund, biträdande avdelningschefen Pentti Aho vid Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ, ombudsmannen Liisa Niilola vid Maa- ja Kotitalousnaisten Keskus ry, ombudsmannen Maija Riihijärvi-Samuel vid finska Marthaförbundet, ombudsmannen Leena Krohn vid Kvinnoorganisationernas Centralförbund rf, ombudsmannen Merja Puro vid Suomen Voimiste-

lu- ja liikuntaseurat ry och lektorn Riitta Asanti vid Åbo universitets lärarutbildningsanstalt.

Kulturutskottet har speciellt tagit fram finansieringen av forskning, fortbildningen av lärare och bidragsanslagen för kvinnoorganisationer i budgetpropositionen. Utskottet anför vördsamt följande som sitt utlåtande.

Finansiering av forskning

Regeringen framhåller i sin budgetproposition att åtgärderna för utvecklande av utbildningen och forskningen inriktas på att stärka basen för vår välfärd och vårt nationella innovationssystem samt projekt som främjar det industriella och kulturella underlaget för vår konkurrenskraft, i synnerhet inom data- och programvarutekniken, datakommunikationstekniken, elektroniken och biotekniken.

Universiteten strävar att bedriva internationellt högkvalitativ forskning, specialisera sig på sina starka områden och bidra bl.a. till uppkomsten av spetsforskningsenheter. Finlands Akademi inriktar lejonparten av sina forskningsanslag på att finansiera stora, avancerade projekt och spetsforskningsenheter samt på att förbättra deras villkor. Finansiella medel kanaliseras bl.a. till områden där det behövs strategiska satsningar, såsom viktiga forskningsområden med tanke på nyindustrialisering och projekt som främjar en samverkan mellan högskolor, forskningsinstitut och företag.

Regeringen föreslår en avsevärd ökning av forskningsanslagen. Detta märks framför allt i att Finlands Akademi och Teknologiska utvecklingscentralen skall få avsevärt större bevilningsfullmakter än hittills. Enligt en kalkyl i propositionen höjs forsknings- och utvecklingsanslagen för Finlands Akademi och Teknologiska utvecklingscentralen 1997 med 26,5 procent mot 1996, medan anslagshöjningen för universiteten är 4,6

procent. De föreslagna anslagen i budgeten framgår av kapitlet.

Utskottet ser det som en mycket positiv sak att regeringen föreslår ökade forskningsanslag i budgetpropositionen. Det finns prioriteringarna i förslaget väl motiverade. För att de prioriterade målen skall nås är det viktigt att vi gör vissa intellektuella satsningar och den vägen på hela folkets framtid. Utskottet understryker att om vi vill nyttiggöra ett flertal innovationer nationellt i större skala måste vi ta hänsyn inte bara till den tekniska utvecklingen utan också till sociala och kulturella aspekter. Därför omfattar utskottet vissa sakkunnigas syn att forskningsprogrammen i högre grad bör ta upp problematik och infallsvinklar som är relaterade till människan, samhället och kulturen. Det är viktigt att vi bedriver långvariga samarbetsprojekt med en tvärvetenskaplig inriktning, menar utskottet.

Undervisningsministeriet prioriterar bl.a. åtgärdsprogram för undervisning och forskning som anknyter till Ryssland. Utskottet anser det vara av största vikt att Rysslandsforskningen garanteras en fortsatt gynnsam anslagsutveckling.

Fortbildning av lärare

Kulturutskottet uppmärksammar i sina utlåtanden 1/1996 rd och 2/1996 rd fortbildningen av lärare. Det hänvisar till sina uttalanden i dem. Med hänsyn till hur viktig fortbildningen är, inte minst under rådande förhållanden, tar kulturutskottet upp frågan också i detta utlåtande.

I statsrådets plan för utveckling av utbildningen och högskoleforskningen för 1995—2000 prioriteras t.ex. fortbildningen av lärare. I linje med detta föreslås i budgetpropositionen ökade resurser för fortbildning av lärare. Målgruppen består av inemot 100 000 lärare och 6 000 rektorer eller annan personal som innehar ledande uppgifter vid läroanstalter. Enligt en utredning till utskottet berörs ungefär 10 procent av lärarkåren årligen av olika utbildningspolitiskt betydelsefulla fortbildningsprogram för lärare.

Det är statens sak att se till att fortbildningen svarar mot de utbildningspolitiska prioriteringarna och fyller de behov som eventuella utbildningspolitiska reformer ger upphov till. Däremot bär lärarna själva och deras arbetsgivare ansvaret för att yrkeskunskaperna generellt sett uppfyller tidens krav. Kommunerna bör i sin egenkap av arbetsgivare uttryckligen se till att lärar-

na har möjlighet att delta i fortbildning, anser utskottet.

Lärararbetet fullföljer principen om livslångt lärande genom att lärarens erfarenhet i yrket i kombination med en välplanerad och väl genomförd fortbildning leder till en fortgående utvecklingsprocess. Läraryrket förutsätter fortsatt omskolning och gedigna kunskaper om det moderna samhället, inte minst om hur ungdomar lever och tänker och om förändringar i samhället. Enligt en utredning för utskottet ger de nuvarande metoderna inte garantier för att fortbildningen av lärare håller måttet i alla avseenden. I många kommuner saknas ett heltäckande och väl inarbetat system för att hänvisa lärare till fortbildning. Därför behövs det ett övergripande program som kan samordna och identifiera fortbildningsbehoven, garantera tillgången till högkvalitativ utbildning både i regionalt och språkligt hänseende och knyta läroanstalterna till systemet med fortbildning på permanent basis. Också verksamhet i nätverk bör gynnas.

Fortbildningen bör vara tillräckligt långvarig för att den skall ha en effekt. Den bör läggas upp som en integrerande del av lärararbetet och lärarnas arbetstider. Enligt utskottets mening är det lämpligt att fortbildningen för lärare och läroanstaltsledningen i regel omfattar minst tre studieveckor. Omfattningen kan variera efter målsättning.

Med hänsyn till att eleverna har allt större svårigheter att få fason på sitt liv, att utslagningen ökar och att förändringarna i samhället är svåra att förutse behöver lärarna allt djupare sociala och psykologiska insikter och kontaktfärdigheter. Lärarnas grundutbildnings- och fortbildningsprogram bör byggas ut med avsnitt som ger dem kunskaper om hur de ungas liv gestaltar sig och om barns, vuxnas och familjers levnadsförhållanden. Fortbildningen inom dessa områden bör ordnas i samråd med andra sektorer.

En möjlighet är att ett utbildnings- och utvecklingsprogram skräddarsys för varje lärare och att skolan i stor utsträckning själv bestämmer hur det genomförs med hjälp av de utbildningstjänster som finns tillgängliga på olika håll.

Enligt en utredning för utskottet är den individuellt upplagda utbildningen Professional Development, eller PD-utbildningen, mycket populär bland lärarna vid olika läroanstalter. I en utredning som undervisningsministeriet låtit utföra föreslås att PD-utbildningen knytas till universitetens grundutbildnings- eller fortbildningspro-

gram. Utskottet ser positivt på förslaget i den meningen att det kan vara den bästa vägen att garantera tillgången till de modernaste och bästa kunskaperna. Utskottet påpekar dock att detta skulle utesluta vissa lärargrupper, som lärarna vid en del yrkesläroanstalter. Med hänsyn till vissa missförhållanden i förslaget anser utskottet att frågan fortfarande kräver grundlig prövning för att slutresultatet skall bli det bästa möjliga. Enligt utredning har det också ansetts vara bra med skolspecifika PD-program, där merparten av lärarkåren i en viss skola är med om utbildningen och därmed tillsammans kan utveckla både sin egen yrkeskompetens och skolans arbetsmetoder. En del sakkunniga har dessutom föreslagit en s.k. spetslärarmodell.

För att värna och förbättra lärarnas psykiska, sociala och fysiska krafter behövs det ett effektivt och välfungerande rehabiliteringssystem samt nya innovativa utbildningsformer som särskilt tar fasta på lärarnas personliga utveckling.

Vid sidan av insatserna för att utveckla utbildningen behövs det ett brett upplagt ledarutbildningsprogram som tar sikte på att intensifiera utvecklingsarbetet i skolor och kommuner och att ta fram nya arbetsmetoder. I samband med ledarutbildningen kunde det vara bra med in- och utskolning i arbetsgemenskapen.

Det är nödvändigt att det fattas snabba beslut om ändring av tjänste- och arbetskollektivavtalen med tanke på en smidigare undervisnings- och arbetsskyldighet för lärarna, anser utskottet.

Utskottet förutsätter därför att regeringen låter utreda om en totalarbetstid kan införas för lärarna.

Den möjligheten har också förts fram att fortbildningen av lärare ger bättre resultat om den knyts till grundutbildningen av lärare, med andra ord den s.k. hemuniversitetsmodellen. Då bibehålls kontakten med det universitet där grundexamen har avlagts. Utskottet menar att denna modell med det snaraste bör utredas.

Det behövs mera arbetspraktik för lärarna och intensivare samverkan mellan fortbildningen av lärare och arbetslivet.

De som utbildar lärare spelar en nyckelroll i

att utveckla det finska skolsystemet och höja nivån på studierna. Utskottet finner det nödvändigt att också lärarutbildarna garanteras fortsatta fortbildningsmöjligheter. Det är viktigt inte minst för att de under de senaste åren inte har haft möjligheter till en studietermi med lön.

Statsunderstöd till kvinnoorganisationer

I artikel 7 i FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, den s.k. CEDAW-konventionen, sägs att konventionsstaterna skall säkerställa kvinnors rätt att delta i icke-statliga organisationer och sammanslutningar inom landets offentliga liv. Men t.ex. statsunderstöden till hushållsrådgivningsorganisationer har dragits ner i de senaste statsbudgetarna. Tillräckliga åtgärder har alltså inte vidtagits för att kvinnor skall kunna medverka. Utskottet framhåller i alla fall att kvinnoorganisationernas verksamhet i många avseenden når ut till mycket breda folklager och därmed utgör en viktig del av de fria folkrörelserna. Exempelvis Kvinnoorganisationernas Centralförbund har 55 medlemsorganisationer med en sammanlagt medlemskår på ca 530 000 kvinnor. Många kvinnoorganisationer, som Marthaförbunden, jordbrukskvinnorna, husmödrarna och kvinno-idrottsorganisationerna har utfört ett viktigt arbete under lågkonjunkturen, inte minst bland ungdomar. De når just de breda lager som berörs och eventuellt också får lida av den pågående brytningsperioden i samhället.

Utskottet anser att statsutskottet nödvändigt bör överväga att öka statsunderstöden för kvinnoorganisationerna i nästa års budget. Vidare är det nödvändigt att med det snaraste utreda hur kvinnoorganisationernas villkor kan värnas på ett bestående sätt.

Med stöd av det ovan sagda anför kulturutskottet vördsamt

att statsutskottet bör utarbeta sitt betänkande med hänsyn till det som anförs i detta utlåtande.

Helsingfors den 11 oktober 1996

I den avgörande behandlingen deltog ordföranden Kirsti Ala-Harja /saml, vice ordföranden Jukka Gustafsson /sd samt medlemmarna Tapio Karjalainen /sd, Ossi Korteniemi /cent, Irina Krohn /gröna, Jaakko Laakso /vänst, Annika

Lapintie /vänst (delvis), Kalevi Olin /sd (delvis), Päivi Räsänen /fkf, Aino Suhola /cent, Sade Tahvanainen /sd, Hannu Takkula /cent, Irja Tulonen /saml (delvis), Anu Vehviläinen /cent och Ulla-Maj Wideroos /sv (delvis).

Avvikande åsikter

I

Kulturutskottet fäster i sitt utlåtande inte tillräckligt avseende vid de totala effekterna av budgetpropositionen, framför allt vad gäller tillgången till allmänbildande utbildning på lika villkor i ett regionalt perspektiv. Det bör observeras att det också krävs lämpliga vikariearrangemang för dem som skall delta i fortbildning och därmed att arbetsgivaren binder sig vid och satsar ekonomiskt på utbildningen. Den ekonomiska situationen varierar mycket från kommun till kommun, vilket i det praktiska livet kan betyda skillnader i möjligheterna att delta i fortbildning i olika regi-

oner. De föreslagna neddragningarna i statsandelar till kommunerna gör det ännu svårare för många kommuner att garantera en god allmänbildande utbildning. En av förutsättningarna för detta är just att fortbildningen av lärare kan genomföras i full skala.

I övrigt omfattar jag utskottets utlåtande, som inskränker sig till finansieringen av forskning, fortbildningen av lärare och statsunderstöden till kvinnoorganisationer i statens budgetproposition för 1997.

Helsingfors den 11 oktober 1996

Päivi Räsänen /fkf

II

Vi anser att utskottet i sitt utlåtande borde ha tagit ställning till följande frågor, som spelar en stor roll för de framtida förutsättningarna för den allmänbildande utbildningen, både undervisningen och inläringen.

1) De överdimensionerade nedskärningarna i statsandelar äventyrar tillgången till en likvärdig grundläggande undervisning

En av våra starkheter har varit att de unga har haft mer eller mindre likvärda möjligheter att söka sig till utbildning som svarar mot deras intresse och förmåga. Detta har alltid varit en av hörnstenarna i vår välfärd och en av våra absoluta starkheter.

Nu står denna starkhet allvarligt hotad. Re-

geringens överdimensionerade nedskärningar i statsandelarna hotar jämlikheten i den grundläggande undervisningen och behandlar kommunerna olika.

Regeringen fattade redan i sitt program beslut om att statsandelarna till kommunerna skulle skäras ner under kommande år. Därför har de extra nedskärningarna kommit som obehagliga överraskningar, som gör det svårt för kommunerna att anpassa verksamheterna till oförutsedda händelser och att planera ekonomin på sikt. Och inte nog med detta. I samband med statsandelsreformen, som skall genomföras i början av 1997, kommer priserna per enhet att skäras med mer än 2 miljarder mark jämfört med kostnadsunderlaget i och med att kostnaderna enligt un-

derlaget 1995 sänks till nivån för de kalkylerade priserna per enhet 1996. Den sammanlagda effekten av detta är som en direkt nedskärning i statsandelarna.

Regeringen vill skära ner statsandelarna till kommunerna och ändra deras skatteintäkter för sammanlagt 8 500 miljoner mark 1996–1999. Detta betyder dessvärre att också utbildningen drabbas av regeringens överdrivna spariver. Kommunförbundet påpekar att neddragningarna i statsandelarna försämrar utsikterna att kunna genomföra vissa stjärnprojekt för att utveckla utbildningen i praktiken.

De tidigare sparåtgärderna inom skolväsendet har redan betytt större klasser, mindre materialköp, permitteringar och minskad personal. De nya nedskärningarna hotar hela den egentliga undervisningen. Undervisningens grundläggande strukturer och jämlikheten i utbildningen står hotade.

Vi anser att statsandelarna borde ha skurits ner utan risk för de grundläggande tjänsterna, däribland utbildningen.

2) Studiestödet för alla självständigt boende studerande under 20 år bör höjas

Studiestödsreformen kom i gång under regeringen Aho. Studiepenningen höjdes avsevärt samtidigt som lånen bands vid marknadsräntan. Tanken var att förhindra att de studerande blev alltför djupt skuldsatta. Studiestödsreformen måste fortsätta. Centern har upprepade gånger föreslagit att problempunkterna i studiestödet rättas till för dem som inte fyllt 20 år.

Det är bra att regeringen sent omsider beslutar rätta till situationen för dem som inte fyllt 20 år. Enligt propositionen kommer självständigt boende 19-åringar att få fullt studiestöd från och med augusti 1997 och 18-åringar ett år senare.

Centern föreslog för drygt ett år sedan en sådan modell att studiepenningen för alla självständigt boende studerande som inte fyllt 20 år skulle lyftas till samma nivå som för äldre studerande räknat från den 1 augusti 1997. Det är fortfarande möjligt att genomföra denna modell.

Det är beklagligt att propositionen inte gör något för att rätta till de stora neddragningar i studiestödet som regeringen Lipponen gjorde 1995.

Regeringens nedskärningar i de studerandes grundtrygghet ökade skuldsättningen bland studerande och ökade trycket på det kommunala utkomststödet. De minskade också de ungas intresse för att söka sig till utbildning, eftersom

skillnaden mellan utkomststöd och studiepenning blev större. Därför ligger det i både de studerandes och samhällets intresse att studiepenningen från och med början av 1997 återställs till nivån för 1995. Det finns planer på att förbättra utbildningsstödet för arbetslösa och då är det inte mer än rättvist att också studiestödet för heltidsstuderande förbättras.

Vi anser att det finns mycket som talar för att riksdagen bör godkänna Centerns riksdagsgrupps budgetmotion, vilket skulle innebära att studiepenningen räknat från den 1 augusti 1997 åter står på nivån före nedskärningarna. Kostnadseffekten för 1997 vore då 70 milj.mkr. Om motionen godkänns betyder det vidare att studiepenningen för icke-hemmaboende studerande under 20 år från och med den 1 augusti 1997 blir lika stor som för äldre studerande. Kostnadseffekten för 1997 vore då 20 milj.mkr.

3) De studiesociala förmånerna får inte försämras

Regeringens förslag om neddragningar i de studiesociala förmånerna för dem som studerar vid yrkesskolor och gymnasier är ett dråpslag till, inte minst mot de ungdomars studiemöjligheter som bor i utbygderna. Eleverna kommer att gå miste om sina avgiftsfria internatplatser och får i regel lov att betala en egenavgift på ca 33 procent. För dem som inte fyllt 18 år kan självriskerna bli ännu större, beroende på föräldrarnas förmögenhet. En sådan försämring av de studiesociala förmånerna kan leda till att skolornas avgiftsfria och övervakade elevinternat i traditionell bemärkelse helt försvinner ur bilden. Hittills har föräldrarna tryggt kunnat skicka sina barn till utbildning på andra stadiet, när skolorna har haft ett övervakat internat med en mängd fritidsaktiviteter. Framför allt i glesbygderna har de avgiftsfria och övervakade internaten bidragit till intresset för att söka sig till utbildning.

Regeringen har också lämnat en proposition om stöd för gymnasie- och yrkesläroanstaltslevers skolor. Stödet betalas för kostnaderna för dagliga skolor. Tyvärr ser det inte ut att bli något stöd för hemresor under veckosluten för dem som bor på studieorten.

Skolresereformen kommer att förbättra stödet för de studerande som inte får något som helst stöd för sina skolor i dag. Samtidigt kommer vissa elevers skolreseförmåner dock att försämrats. Dessutom är det högst besynnerligt att stödet är mindre just i de områden där det inte finns

någon kollektivtrafik eller ordnade skoltransporter. Också denna förändring drabbar de unga som bor i glesbygderna hårdast.

Vi anser att de planerade försämringarna när det gäller elevernas internatplatser och deras skolresor inte får bli av.

Helsingfors den 11 oktober 1996

Ossi Korteniemi /cent
Aino Suhola /cent

Med stöd av det ovan sagda framställer vi vördsamt

att statsutskottet bör behandla budgetpropositionen för 1997 med hänsyn det som framförs i denna avvikande åsikt.

Hannu Takkula /cent
Anu Vehviläinen /cent